

YON ETXAIDE.—*Etxaide jauna* (Inazio Maria Etxaide Lizasoain injinadorearen bizitza, inguru-giroa eta lanak). Erein. Donostia, 1986.

Liburu mardula eskaintzen digu Yon Etxaidek bere aita zenaren biografiaz. Baina, bere mardultasunagatik ez pentsa aspergarria denik, zeren mende erdi bateko historia jakingarri baten edukia bai du.

Gure mende honen lehen parteko historian pertsonaje gogoangarria zaigu Inazio Maria Etxaide. Liburuaren lehen hiru orrialdeak ikusi baizik ez dugu, zeinetan ematen diren gizon langile eta jakitunaren bizitzako zertzelada nagusiak. Diputazioan injinadore sartzeaz (1909) zer ikusirik aski izan zuen Gipuzkoan lehen telefonoak jartzeaz, automatikoa sortzeaz (1926) eta bere zuzendaritzan irauteaz telefonoa probintziarena zen artean. “Compañía Telefónica Nacional”ak Ministroaren aginduz bereganatu arte (1949) hor eman bai zituen bere urterik hoberenak. Zenbait lan idatzi zituen gai hortaz, beren artean euskarazko liburu bat ere bai: *Telefonoaren sortze eta aurrerapena* (1929). Euskal aditzaz eta joskeraz anitz liburu egin zituen. 1942an euskaltzain izendatua izan zen J.K. Gerraren hutsartea betetzeko. 1951.etik 1962an hil arte Euskaltzainburu izana zen.

Sarrerako zerrenda hortan ez badakar ere, 1954an Jose Maria Caballero Arzuaga Diputazioko lehendakariak Seminario “Julio de Urquijo” sortzeaz bere zuzendari izendatu zuen (Ikus: *El Seminario Julio de Urquijo. Antecedentes y Constitución*. San Sebastián, 1955). Oroi aurreko urtean (1953) lehen aldiz argitaratu zela *Egan* euskara

hutsean eta hurrengotik (1954) Urkixo Mintegiaren ardurapean. Beste zenbait xehetasun ikus 1954. urteko 5-6. alearen atarikoan 5-7. orrialdeetan.

Idez integrista zen eta kausa horren emaitzetan ere lanik aski egina zen. Beren agerkari zen *La Cruz*-en entzutea banuen, haurtzarotik. Garai haietan kalez-kale deihadarka saltzen ziren egunkari eta astekariak bazituzten beren izenez gainera bestelako deitura edo izenorderik ere eibartar ezkertiarren artean: “El Diario Vasco, egi guti eta gezur asko”; “La Cruz, elizako kandelari egiok putz”. Baina integrismoaz ezer guti nekien liburu hau irakurri artio. Zer zenaren irudia A. Campionez idatzitakoak zerbait ematen digu, liburuaren 387. orrialdean: “Campion, jakitun izatez gainera, gizon zuzen eta jarraikor bat da. Agian, norbaitek, gure esanari zer esanik aterako dio. Campión jauna, esango dute, integrista izan zen, gero “nazionalista”, eta nazionalismuan etzuen jakin izan partiduaren erakuspidetara makurtzen. Ez dugu uste guztihotan jarraikortasunari huts egiten dionik. Campión jauna, katoliku bikaña baita, integrista izan zen eta Eliza Katolikua dotriña osotasunera zeharo atxikia da. Campión jaunak aberri-prolemak estudiatu zituenean, nazionalista egin zen; baiña, integrismuaren eta nazionalismuaren artean, ideiei dagokiotenetan, eztago funtsezko alkar ezin etorririk. Campión jauna ez baldin ba’da makurtu Arana-Goiri’ren partiduerakuspidera, horretan ere eztago jarraikortasun hutsik, alderantziz baizik: irizpide aldagaitz bat. Norbaitek iritzi diezaioke, noski, oker dabillela, baiñan ez zintzotasun gabe dabilenik”.

Liburuaren erdian, bigarren zatia hasteaz euskarazko eta gaztelerazko bertsoz agertzen du ideia hortaz zuen sentipena.

Kapitulu nagusiak ordea, honela banatzen dira: Aitaz, Aitak; “La Cruz”eko idazlan ideologikuen muiña (1929-1936), Lizunkeriaz, Politikaz, Kristau gogoz, Euskalerriaz, Liburuxka integristen muiña.

Euskal Herriko pertsonaia askotaz behar genituzke era hontako biografiak. Historiaren osagarri ez ezik literaturaren aberasgarri baitira.

J.S.M.

BERNARDO ATXAGA.—*Bi anai*. (3gn. argitalpena). Erein.
Donostia, 1986.

Kontalari trebea den aldetik, ez dut uste egileari asko axola zaionik ipui luzea non bukatzen den eta eleberri laburra non hasten den. Gaiak eskatzen dion neurri eta arauetara landuaz arituko da, mugarik jarri gabe. Eta hala behar ere heldutasuna eta nortasunaren jabe diren idazleen artean.

Bi anai umezurtzen historia da kontatzen diguna. Bataren zentzu eskasia besteak estali nahiz; bataren arintasuna bestearen nekegarri. Egoerak, zentzunduna barnekoiago bihurtzen du. Hala ere, jasan ezinezko zama, esistentzia ilun batean murgiltzera bultzatzen duena.

Aise irakurtzeko eran dago. Beti bezala, hizkuntza joria ageri zaio egileari; baina kontatzeko era, trebea edukiarren, gaztetxo edo hurrei egiten zaien erakoa du. Pasartean une guziak zirrikiturik gabe utzi nahi, xehetasunez ondo loturik, ipi-apa adiaraziz, eta gaztetxoentzat goxoa daitekeena adinekoentzat enpagugarri. Hala ere, eskuetatik erori gabe arretaz irakurtzekoa da.

Denok dakigu literaturgintzarako gure hizkuntzak dituen ajeen berri, zein lotua aurkitzen dugun eredu idatzirik urri dugunez. Horren hornigarri, handik eta hemendik, edozein euskalkitatik garraiatzen ditugu hitzak lana gorpuztuz eraikitzeke, eta ez da batere harritzekoa hitz horietarik zenbait doitasunez ez kokatzea edo okerreko lekuan jartzea. Are gehiago hiztegiaren batean *erdu* hitza, erdarazko *venir*-en ordezkoko jarri denean. Hiztegi modernoak nahi dutena esango dute, baina *erdu*, *zatoz*-en ordezkoko erabiltzen da Bizkai aldean eta ezinezko da "*ni zatoz*" esatea. Baina hola dator 100. orrialdean irakurtzen denez: "Erdu nintzen plazara". Bai Bernardo adiskidea. Baina, tipikeri hori gora-behera, erdu holako ipuiekin gure literatur plazara.

J.S.M

Gabon dut anuntzio de B. Gandiaga, por Otsalar.

J.A. IRIGARAY.—*Gauerdiko ele galduak*. Euskal Literatura. Elkar.
Donostia, 1986.

Liburu honetan agertzen diren ipuin eta kondairak azken hamar urteetan idatziak dira. Orotarik bada bertan, egiazko gertakizunetak oinarritutakoak eta asmatuak. Horren arabera, egilea ahalegindu da idatz tankera egokia ematen zein batari edo zein besteari

Egileak hitz-lauz agertzen duen lehen liburua dugu eta, gure iduriz, ez du plazaratze txarra.

* * *

TXOMIN PEILLEN.—*Aintza txerriari!*. Euskal Literatura. Elkar.
Donostia, 1986.

Gure Txokin, liburu honetan aspaldiko *Igela*-ren bideetatik datorrigu, bromapasazko liburu polit honekin. Serio hartzen duen bakarra Jon Mirande da, beti bezala. Gainerako guzia adargarri iduritzen zaionez, adarra joteari emana da. Horregatik ezin zaio ukatu entretenigarritasuna, egungo literaturan hain beharrezko zaiguna euskaldunik gehienak irakurketari sor baldin badago ere.

Erremedio ederra txerriak bere urde begi paregabeko, baina parredunekin, bere arbaso, guraso, ta auzo ere baita bereziki giza jendeak begira lehen eta orain gure Urdal-Herriaren berri ematen digu, bere gisara.

JEAN LOUIS DAVANT.—*Iparren bila*. Euskal Literatura. Elkar. Donostia, 1986.

Erromantiko kutsua nabari zaio Davanten lehen eleberri honi. Irudimenez, bere burujabetasuna hartu duen Zubernoaren herri tipian kokatzen gaitu eta auzo urrunaren aurka, basa gerla batean sartzera doa, funtsezko arrazoirik gabe dirudienez. Iraultza garaian jokabide susmagarritzat begiko hartu zutenari egunkari salagarri bat bilatu diote eta hortik datoz arazoak. Horren ondorioak ematen dio argudioaren mamia eta aski ongi eramana da.

Zuberotar idazle honen literaturgintza interesgarria da gure giroan.

* * *

ROBERT LAXALT.—*Kafea hartzea Iruñean*. Itzultzailea: Xabier Mendiguren. Erdal Literatura. Elkar. Donostia, 1986.

Honelako eleberriak premia-koak zaizkigu euskaraz, ez bakarrik hemengo gaia erabiltzeagatik, baita ere Laxalt-ek eleberrigile bezala erakusten digun ofiziotasunagatik, zeren gure artean ofiziotasunean bai dugu hutsunea, inon hutsunerik izatekotan.

Kontrabando gaia bera ez da lehen aldiz erabiltzen dena gure artean, P. Loti-ren *Ramuntxo* alde batera utzirik, Daskonagerrerena baino aisago, J.A. Loidiren *Amabost egun Urgain'en* ohizko polizi nobela baino hurbilago dago. Kontrabandoak holako gairik ematen du, P. Larzabalek ere erakutsi zigun zenbait antzerkitan baina baita ere hori nabari da J.B. Constantinek Haritchabalet apaizaren bizitzaz idatzi zuen hartan (ikus *Egan* 1985.eko 3-4 alean).

Pirineoko bi alderdietan, kontrabandoa mendiz egiten den herrietako giroa ondo jaso du eta pertsonaiak ondo karakterizatuak, gainera suspentsea berebiziko onduen eramaten du, horietan bere ofiziotasun hori erakusten duelarik. Ez da eleberri luzea, zoritxarrez, zeren gertakariak taxuz eta bizi ematen dituen ez bizkor irakurtzen bait da. Itzultzaileak ere bere maisutasuna erakusten du.

* * *

AINGERU EPALZA.—*Sasiak ere begiak baditik*. Iruñeko udalaren literatur saria 1985, narrazio sailean. Euskal Literatura. Elkar. Donostia, 1985.

Hemen ere, nonbait, kontrabandista zen eleberriko pertsonaia nagusia baina baserritik Don Carlosen armadara joan omen zen eta eleberriak beste bide bat hartzen du. Karlisten gerratea du gaitzat.

Pedro Mari Arrieta, hala ere, kontrabandista girokoa izaki, baztandar asko bezala, eta karlisten soldadu soila izatetik hara hor non bihurtzen den liberalen ofizial, amorante frustatu, mandazain eta lapur. Gertatu ere, pertsonaiari, hilabete gutitan gertatzen zaizkio gora-behera guziak. Beraz, eleberri honetan ez dago aspertzetik.

* * *

JIM THOMPSON.—*1280 arima*. Itzultzailea: Xabier Olarra. Literatura beltza. Elkar. Donostia, 1986.

Argitaratzaileek azalean diotenez, *1280 arima* bortizkeria, kirtenkeria, sexu eta umorez jositako eleberria duzu. Bizi garen

garaian gaien aldresbeskeria eta hizkeraren zatarkeria inorentzat eskandalagarri bihurtzea zaila bada ere, inork lortzekotan Jim Thompsonek lortu du.

Guzti hori nolabait gozatzeko, arintzeko geldi daitekeen errekurtsio bakarra da. Eta obra honen zenbait pasarteri umorea dario, umore beltz samarra bada ere.

Bertan detektiberik azaltzen bada ere, ez duzu hau detektibe istorio klasikoa. Herri kokor bateko (1280 arima besterik ez du) gorabeherak kontatzean, gizakiaren gaiztakeriarako isuria, botere paranoiaren ondorioak eta esperantzarik gabeko mundu honen barnea azaltzen zaizkigu.

* * *

XIPRI ARBELBIDE.—*Gerlako tresna bizidunak*. Euskal Literatura. Elkar. Donostia, 1986.

Eleberri honek Iruñeko Aurrezki Kutxa Munizipalak 1986an antolatutako Xalbador Saria irabazia du.

Egilea, hamar urtez Algerian egona zen, gerletan parte hartuz, zeren adinak soldadu hartua bai zen. Orain, bere biziak eta ikusiak eleberri gisa kontatzen dizkigu, hango hilketak eta bortxakeriak erakutsiz, garai berean frantsez kazetariak erakutsi ez zuten bezala.

Aitortzen du toki izenak egiazkoak direla baina ekintzak ez direla esaten diren lekuetan gertatuak, zeren bestela norbaitzuk arriskoan jarriko bai zituen. Jende izenak, asmatuak, noski. Hala ere batzuk ezagugarri egingo zaizkio historia haiek bizi edo irakurri zituenai. Horregatik, Algeriako historiaren zati bat da liburu hau, kontalari atsegin batek luma bizkorrez egina.

J.S.M.

FR. LUIS VILLASANTE.—*Kristau Fedea (Teologi-saileko azalpena)*. Arantzazuko Frantziskotarren Argitaldaria. Oñate, 1986.

Euskara bizkortu eta indartu nahian gabiltzan une honetan ez dugu uste behar euskal irakaskuntza eta literatura ederreko obrak idaztearekin dena eginik dagoela. Kultur munduko sail askotan trebatu beharra dauka euskarak. Gutxi edo bat ere gorritu gabeko alorretan euskara erabiltzea da, segur aski, gaurko eginbeharrik handienetako bat, eta hortik doa egilearen asmoa ere. Axularren esanez, horrela ontzen, argitzen eta fintzen dira tresnak; eta bai hizkuntzak ere, noski, tresna batzuk direnez.

* * *

Jainkoa (1962), *Jesukristo* (1969) eta *Eliza* (1984) hirukotearen ondoren, lan berri honi aurpegi eman dio Aita Villasantek, hots, kristau fedea zer den azaltzeari. Teologi-saileko saiakera, dibulgazio mailatakoa, duzu, bada, liburu hau.

Zer da fedea? galdeari, errazki ematen zitzaion erantzuna ohizko Kristau Dotrinetan. Hala ere, lehen kolpean dirudien baino mataza eta korapilo gehiago dago hemen gorderik, eta gai hau bere luze-zabalean azaltzea da liburu honen helburua. Fedea Teologi-aldetik esplikatu beharrak buruauste eta katramila ugari sortarazi ditu. Aztergai gutxi dira hain ernagarri eta hain gaurkoak. Trütsch jaunak esan duenez, auzi hau argitzen eman du Teologia berriak bere fruiturik umoenetako bat (*Mysterium Salutis* I, 915).

Fededunaren begiz gauza ikusiz, ez dago, bestalde, fedea baino dohain handiagorik. Badaki egileak, sobra ere, gaur halako hoztasun edo mukertasun bat zabaldu dela gure artean fede-mundu honen alderakotzat; baina uste du bere herritarrei laguntza eskaintzeko modu bat dela arazo honetan egon daitezkeen eritzi oker, ezjakite

eta oinarri sendo gabeko usteak argitzea. Egileak anitz urtez aztertu eta azaldu behar izan dituen jakin-gaiak dira, gainera.

* * *

Liburuak 27 kapitulu ditu, hiru partetan sailkatuak. Lehen partean fedeari buruz nolazpait finkaturik eta zoriturik diren gauzak azaltzen dira. Bigarren eta hirugarrenean, aldiz, gaiari barnetikago heldu nahirik, gaur eztabaidatzen diren eta auziaren azken hondoraino hurbiltzeko egoki diruditen puntuak ukitzen dira.

A.